

BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA TARBIYACHI NUTQI NAMUNA- O'RNAK VOSITASI SIFATIDA

Sharipova Maxbuba Baxshilloeyvna

Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Safarova Farida Sheramat qizi

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Maqolada bolalar nutqini rivojlantirishda tarbiyachi nutqi namuna-o'rnak vositasi sifatida ekanligi ifoda etilgan.

Kalit so'zlar: pedagog, nutq, MTT, talaffuz, adabiy meyyor, mashg'ulot, o'yin, o'z kasbi, pedagogik talablar, diksiya.

Pedagog-tarbiyachi bolalarga kundalik hayotda, o'yinlarda, mashg'ulotlarda, birgalikdagi mehnat faoliyatida va ular bilan bo'ladigan muomalada ta'sir ko'rsatadi. U har bir bolani diqqat bilan o'rganishi, uning shaxsiy xususiyatlarini, qobiliyatlarini bilishi, pedagogik nazokatini namoyon qilishi, bolalarning xulq-atvorini, ish natijalarini haqqoniy baholashi kerak, ularga o'z vaqtida yordam ko'rsata olishi, oiladagi ahvoli bilan qiziqishi zarur. Hozirgi zamon tarbiyachisining asosiy fazilatlaridan biri o'z kasbiga sadoqatliligi, goyaviy e'tiqodliligi, o'z kasbini sevishi va bu kasbga bo'lgan cheksiz sadoqati bilan tarbiyachi – tarbiyachi boshqa kasb egalaridan ajralib turadi.

Tarbiyachi nutqiga qo'yilgan pedagogik talablar. Tarbiyachi maktabgacha yoshdagi bolalarga tabiat, jamiyat hodisalari, kattalarning mehnati haqida boshlang'ich bilim va tushunchalar beradi, ularga madaniy ahloq, o'z tengdoshlari va kattalar bilan madaniyatli munosabatda bo'lish, yaxshilik, haqiqatgo'ylik, adolat, jasurlik, kamtarinlik, kattalarga hurmat bilan qarash, tabiatga qiziqish, kuzatuvchanlik, o'simlik va hayvonlarga g'amxo'rlik bilan qarash, mehnatsevarlik, kattalarning mehnati natijalarini asrab-avaylash kabi ahloqiy sifatlarni tarbiyalaydi.

Tarbiyachi nutqiga qo'yilgan pedagogik talablar. Tarbiyachi maktabgacha yoshdagi bolalarga tabiat, jamiyat hodisalari, kattalarning mehnati haqida boshlang'ich bilim va tushunchalar beradi, ularga madaniy ahloq, o'z tengdoshlari va kattalar bilan madaniyatli munosabatda bo'lish, yaxshilik, haqiqatgo'ylik, adolat, jasurlik, kamtarinlik, kattalarga hurmat bilan qarash, tabiatga qiziqish, kuzatuvchanlik, o'simlik va hayvonlarga g'amxo'rlik bilan qarash, mehnatsevarlik, kattalarning mehnati natijalarini asrab-avaylash kabi ahloqiy sifatlarni tarbiyalaydi. Tarbiyachi o'z kasbining mohir ustasi bo'lish uchun maxsus tayyorgarlik ko'rish, quyidagi shartlarga amal qilishi kerak:

- Pedagog yosh avlodni tarbiyalash uchun yuqori ma'lumotli, kerakli bilimlarni egallab, kerakli adabiyotlarni tanlay oladigan, ilmiy adabiyotlar bilan ishlay oladigan, ilg'or tajribali pedagoglarning tajribasini o'rganib, o'z ishiga tatbiq eta oladigan kishi bo'lishi kerak.

- Pedagog bolalarni kuzata oladigan, ularning xulqi, xatti-harakati sabablarini to'g'ri tahlil qilib, unga ijobiy ta'sir etuvchi vositalarni topa olishi kerak.

- Yosh avlodni kerakli bilim, malaka, ko'nikmalardan xabardor qilish uchun pedagogning nutqi ravon, aniq, mantiqiy, ixcham bo'lishi lozim. Ta'lim berishda texnikaviy vositalardan samarali foydalana olishi kerak. Bolalar bilim, malaka, ko'nikmalarni yaxshi o'zlashtirib olishlari uchun faollashtiruvchi savollardan foydalanishi kerak.

- Tarbiyachi o'ziga yuklangan vazifani bajarish uchun bolalarda faoliyatiga nisbatan qiziqish uyg'ota olish, ularning diqqatini jalb qilib, faolligini o'stirish, bolalarning xulqini, xatti-harakatini haqqoniy baholay olishi kerak.

- Har bir faoliyat uchun kerakli materiallarni oldindan tayyorlab qo'yishi kerak.

- Kun tartibini to'g'i tashkil eta bilishi, bolalar jamoasiga undagi har bir a'zoni e'tiborga olgan holda rahbarlik qila bilish.

- Bolalarning ruhiy va jismoniy holatini aniqlay bilishi va buni bolalar bilan amalga oshiriladigan ta'lim-tarbiyaviy ishlarida e'tiborga olishi lozim.

- Tarbiyachi ota-onalar bilan muntazam ravishda suhbatlar, uchrashuvlar o'tkazib, axborot almashib turishi kerak.

- Pedagog bolalarga nisbatan xayrixohlik munosabatda bo'lishi, har bir bola uchun qulay sharoit yaratishi, hafa bo'lsa, ovunta olishi kerak.

- Kun tartibida olib borgan ta'lim-tarbiya ishini tahlil qila bilishi va uni yanada yaxshilash yo'llarini topa olishi kerak.

Tarbiyachi o'z nutqini takomillashtirish ustida ishlashning zarurligi. Tarbiyachi bolalarimizga zamonaviy bilim berish uchun, avvalo, murrabbiyning o'zi chuqur bilimga ega bo'lishi kerak.

Bolalarning nutq madaniyati pedagogning (va boshqa kattalarning) nutq madaniyatiga bevosita bog'liq bo'ladi. Bolalar aniq va tushunarli so'zlaydigan, iboralar, so'zlar va har bir tovushni alohida-alohida aniq talaffuz etayotgan, ya'ni yaxshi diksiyaga ega bo'lgan pedagog yordamida ona tilidagi tovushlarni muvaffaqiyatli ravishda o'zlashtiradilar. Ko'pincha pedagoglarning talaffuzi biroz noaniq va tushunarsiz bo'ladi, ular tovushlar va so'zlarni og'izni yetarli darajada ochmasdan talaffuz qiladilar, ayrim tovushlar yutib yuboriladi, undoshlar tushunarsiz talaffuz etiladi. Pedagog talaffuzning adabiy me'yorlariga rioya qilishi, o'z nutqida turli shevalar, mahalliy so'zlashuvlar ta'sirini bartaraf etishi, so'zlarda urg'uni to'g'ri qo'yishi lozim. Nutqdagi kamchiliklarni to'g'irlash uchun ifodali o'qish bo'yicha adabiyot qo'llanmalaridan foydalanish lozim. Tarbiyachi nutq madaniyatiga ega bo'lishi, uning nutqi quyidagi xususiyatlarni o'zida aks ettira olishi kerak:

a) nutqning to'g'rilligi;

b) nutqning aniqligi;

v) nutqning ifodaliligi;

g) nutqning sofligi;

d) nutqning ravonligi.

Xulosa qilib aytganda, yaxshi tarbiyachi bolalarni ham o'zlarini, ham boshqalarni sevishga, kattalarga qanday bo'lishi kerakligini shaxsiy namunasi bilan bolalarga ko'rsatishga majburdir. Kichkina bolada o'ziga xos talablarni, fikrlarini va istaklarini hisobga olgan holda shaxsiyatni rivojlantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sharipova M. ЭПОСА" АЛПОМИШЬ"-ИСТОЧНИК НАРОДНОГО ВОСПИТАНИЯ, ВЕДУЩИЙ ПОКОЛЕНИЕ К СОВЕРШЕНСТВУ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz). – 2022. – Т. 12. – №. 12.

2. Sharipova M. B., Muslimova L. M. Q. XALQ DOSTONLARINI O'RGATISHNING AMALIY ANAMIYATI HAMDA DOLZARBLIGI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA) //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 7. – С. 1130-1134.

3. Sharipova M. B. Xursand Nuriddinovna Mirzayeva XALQIMIZ MADANIYATINING HAYOTBAXSH SARCHASHMASI //Scientific progress. – 2021. – №. 7.

4. Sharipova M. B. Gulshoda Fazliddin Qizi Ravshanova QAHRAMONLIK DOSTONLARINING O'ZIGA XOSLIGI: MILLIY RUH VA AN'ANALAR //Scientific progress. – 2021. – №. 7.

5. Шарипова М.Б., Ньматова Ш.Н. ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ВОСПИТАННИКОВ ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ // Вестник магистратуры. 2020. №3-3 (102). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-esteticheskoy-kultury-vozpitannikov-doshkolnyh-obrazovatelnyh-uchrezhdeniy> (дата обращения: 07.10.2022).

6. Шарипова М. Б., Саъдуллаева М. Модульное обучение в системе образования //Вестник магистратуры. – 2019. – №. 4-3. – С. 72.

7. Sharipova M. B., Marg'Uba Fazliddin Qizi Jomurodova X., IFODASI D. S. M. B. Scientific progress. 2021. № 7 //URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/xalqdostonlarida-sovchilik-marosimi-badiiy-ifodasi-alpomish-dostoni-misolida> (дата обращения: 22.12. 2021).

8. MA'NAVIY Y. A. R. V. A., O'RNI D. B. Q. E. DOI: 10.53885/edinres. 2021.17. 14.046 Sharipova Maxbuba Baxshilloyevna BuxDU //Maktabgacha ta'lim.

9. Sharipova, Maxbuba Baxshilloyevna. "Gulasal Shavkat Qizi Farmonova NIKOH DAN SO'NG ADO ETILADIGAN URF-ODATLAR TASVIRI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA)." *Scientific progress* 7 (2021).

10. Sharipova M. B., Jalolova S. Z. Q. HOZIRGI MAISHIY TURMUSHDA O'Z O'RNIGA TO'LA EGA BO'LGAN MAROSIMLAR ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA) //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 7. – С. 1114-1119.

11. Шарипова М. Б., Саидова Д. Х. К. Методы и средства использования национальных ценностей в духовно-нравственном воспитании детей в семье // Проблемы педагогики. – 2020. – №. 3 (48). – С. 31-32.
12. Шарипова М. Б., Саидова Д. Х. К. Методы и средства использования национальных ценностей в духовно-нравственном воспитании детей в семье // Проблемы педагогики. – 2020. – №. 3 (48). – С. 31-32.
13. Vaxshilloevna S. M. et al. MAKTABGACHA YOSHIDAGI BOLALAR MA'NAVIY DUNYOSINI BOYITISHDA "ALPOMISH" DOSTONING O'RNI // BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 146-152.
14. Шарипова М.Б., Хусаинова З.Х. ВОСПЕВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ГЕРОИЧЕСКОМ ЭПОСЕ // Вестник науки и образования. 2021. №16-2 (119). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vospevanie-natsionalnyh-duhovnyh-tsennostey-v-geroicheskom-epose> (дата обращения: 07.10.2022).
15. Sharipova M. YOSH AVLOD RUHIY VA MA'NAVIY DUNYOSINI BOYITISHDA QAHRAMONLIK EPOSINING O'RNI: DOI: 10.53885/edinres.2021.17.14.046 Sharipova Maxbuba Vaxshilloevna BuxDU, Maktabgacha ta'lim kafedrasida tarbiyachisi // Научно-практическая конференция. – 2021. – С. 116-117.
16. Xayrulloeva, D. (2021). The gradual development of native language textbooks for grades 3-4 in primary school. центр научных публикаций (buxdu.uz), 7(7).
17. Xayrulloeva, D. (2021). System of Creative Exercises and Tasks in Primary School Mother Tongue Textbooks. Центр научных публикаций (buxdu.uz), 7(7).
18. Xayrullayeva, D. N. Q. (2021). BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLIKLARIDAGI IJODIY MASHQ VA TOPSHIRIQLAR TIZIMI. Scientific progress, 2(7), 1235-1242.
19. Dilnoza, X. (2022). 1-SINF "ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI" DARSLARIDA ETNOPEdagogika NAMUNALARINI O'RGATISH METODIKASI. BARQARORLIK VA ETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(4), 337-341.
20. Xayrullayeva, D. (2021). BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI TA'LIMINING ANAMIYATI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 8(8).
21. Nizomiddinova H. N. et al. Tarbiyachi Faoliyatida Nutqiy Etiketning O'Rni // BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 3. – С. 5-9.
22. Nizomiddinova H. N. et al. TARBIYACHI VA UNING JAMIYATDA TUTGAN O'RNI // BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 88-92.
23. Nizomiddinova H. N. et al. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKIOTLARIDA O'YIN ORQALI TIL VA NUTQ TUSHUNCHALARINI SHAKLLANTIRISH // BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 83-87.

24. Nizomiddinovna H. N. et al. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLA TARBIYASINING MAQSAD VA VAZIFALARI //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 32-36.

25. Nizomiddinovna H. N., Olimovna M. M. MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA BOLALARNI RAVON NUTQQA O'RGATISH //BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 93-97.

26. Eshova D. PRAGMALINGUISTIC FEATURES OF THE TYPES OF FATIK COMMUNICATION AND ABOUT COMPLIMENTS //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz). – 2022. – Т. 21. – №. 21.

27. Hamroyeva N. Комплимент и его метакоммуникативные функции //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz). – 2022. – Т. 8. – №. 8.

28. Hamroyeva N. НОРМЫ РАЗГОВОРНОЙ ЭТИКИ И ДОБРОТЫ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz). – 2022. – Т. 8. – №. 8.

29. Qo'ldoshev, R. (2022). Детская лень как психолого-педагогическая проблема. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 22(22).

30. Qo'ldoshev R. BOSHLANG'ICH SINIF SHAPAQAY O'QUVCHILARGA BERILADIGAN PEDAGOGIK YORDAM VA YOZUVGA O'RGATISH JARAYONIDA FOYDALANILADIGAN TEXNOLOGIYALAR //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz). – 2022. – Т. 22. – №. 22.